

19. Стеченко Д. Інтеграція виробництв як об'єктивна основа розвитку взаємодіючих підприємств машинобудування / Д. Стеченко, Ж. Жигалкевич // Університетські наукові записки: часопис Хмельницького університету управління та права. – 2014. – № 1 (49). – С. 347–354.
20. Хитра О. Синергізм спільних підприємств: автореф. дис. ... канд. екон. наук / О. Хитра. – Тернопіль: Б. в., 2001. – 20 с.
21. Freeman R. Strategic Management / R. Freeman. – Boston et al.: Pitman, 1984. – 567 p.

УДК 330.35

Прийма Л.Р.

*аспірант кафедри менеджменту організацій
Національного університету «Львівська політехніка»*

Чухрай Н.І.

*доктор економічних наук,
професор кафедри менеджменту організацій
Національного університету «Львівська політехніка»*

РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВА: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

На основі досліджених наукових праць у статті систематизовано підходи до трактування поняття «розвиток» на основні дві групи: кількісні та якісні зміни підприємства. Проаналізувавши теоретичні підходи науковців до визначення досліджуваних понять, запропоновано авторське уточнення в змістовному наповненні поняття «розвиток підприємства».

Ключові слова: розвиток, підприємство, розвиток підприємства, кількісні зміни, якісні зміни.

Прийма Л.Р., Чухрай Н.І. РАЗВИТИЕ ПРЕДПРИЯТИЯ: ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ

На основе исследованных научных трудов в статье систематизированы подходы к трактовке понятия «развитие» на основные две группы: количественные и качественные изменения предприятия. Проанализировав теоретические подходы ученых к определению исследуемых понятий, предложено авторское уточнение в содержательном наполнении понятия «развитие предприятия».

Ключевые слова: развитие, предприятие, развитие предприятия, количественные изменения, качественные изменения.

Pryima L.R., Chuhraj N.I. ENTERPRISE DEVELOPMENT: THEORETICAL ASPECTS

On the basis of investigated scientific works the approaches to the interpretation of the term «development» are systematized in the article according to two basic groups: quantitative and quality changes of enterprise. Having analyzed researchers' theoretical approaches to determining given concepts author's clarification on the meaning of the term «enterprise development» was suggested.

Keywords: development, enterprise, enterprise development, quantitative changes, quality changes.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвиток економіки характеризується невизначеністю, нестабільністю та швидкими змінами. Тому кожне підприємство повинно адаптуватися до цих змін, удосконалюючи свої виробничі програми, комерційно-збутову політику, логістичну інфраструктуру тощо. Важливим процесом підприємства на шляху до цього є розвиток підприємства, оскільки він є основною передумовою, що забезпечує підприємству вихід на ринки чи утримання своїх позицій на наявному.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему розвитку підприємства досліджує багато як вітчизняних, так і закордонних науковців, а саме: В. Василенко, Ю. Погорелов, О. Раєвцева, О. Кузьмін, О. Мельник, Т. Надтока, Г. Какуніна, Н. Афанасьєв, В. Рогожин, В. Рудик, М. Мескон, Ф. Хедоурі, Е. Коротков, Р. Аккоф, Т. Ковальова та інші.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Наявні наукові підходи до трактування поняття «розвиток підприємства» є різними й неузгодженими, тому складно виокремити єдино-правильне (комплексне) трактування досліджуваного поняття, що зумовлює (пояснює) актуальність цього дослідження.

Метою статті є систематизація наявних теоретичних підходів до трактування поняття «розвиток підприємства», удосконалення категоріального-понятійного апарату щодо уточнення змістовного наповнення терміна «розвиток підприємства».

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасне підприємство є динамічною та відкри-

тою системою, діяльність якого залежить від умов зовнішнього середовища, в якому воно функціонує. На цей час зовнішнє середовище кожного підприємства характеризується швидкістю змін, які є важко-прогнозованими. Завданням кожного суб'єкта господарювання насамперед є збереження його наявного стану та подальше його покращення, оскільки саме це забезпечує підприємству конкурентоспроможність на ринку. Для цього діяльність підприємства повинна бути спрямована на створення умов для постійного його розвитку.

Необхідно дослідити характеристики поняття «розвиток», а також визначити базисні характеристики загальнонаукового цього терміна, що буде вихідним моментом дослідження природи й змісту економічної категорії «розвиток підприємства».

Досліджуючи поняття «розвиток підприємства», необхідно детально вивчити такі категорії, як «розвиток», «еволюція», «прогрес», «ріст», «зростання», а також розглянути їх субординацію та зв'язок, оскільки із цими поняттями науковці ототожнюють категорію «розвиток», результати дослідження представлено в табл. 1.

Категорії «розвиток», «ріст», «зростання» є схожими за змістом, але між ними є суттєва різниця.

Категорія «розвиток» характеризує якісні зміни підприємства, зокрема, О. Кузьмін та О. Мельник трактують поняття «розвиток» як процес перетворень, переходу від одного якісно-кількісного стану до іншого, змін вищого рівня [5, с. 36].

Категорії «ріст» і «зростання» характеризують кількісні зміни підприємства, і їх трактування є майже синонімічним: В. Бусел визначає ріст, як процес збільшення в розмірах, обсягах, кількостях, а зростання – як кількісне збільшення.

Ріст передбачає збільшення кількості або розмірів елементів єдиного цілого чи системи, а в розвитку елементи цілого не завжди можуть зазнавати змін, але при цьому змінюється ціле як система.

Деякі вчені-економісти, зокрема Р. Акофф та О. Раєвнева, зазначають, що процеси розвитку не можна прирівнювати з процесами зростання, хоча до розвитку можуть належати елементи зростання; також між розвитком і зростанням може виникати ефект синергії, тобто між ними може виникати дія, що підсилює. Для зростання визначальною особливістю є кількісні характеристики, тобто збільшення в розмірах або чисельності, а для розвитку – атрибутивні характеристики, тобто збільшення здатності чи компетенції. У цілому розвиток, на відміну від зростання, завжди передбачає збільшення цінності й без цього збільшення

розвиток є неможливим. Також розвиток завжди вимагає системності.

Категорія «розвиток» розглядається не лише вченими-економістами, а й іншими науковцями в різних галузях, тому виділено декілька підходів у різних контекстах залежно від сфери застосування, поставлених завдань і цілей:

- соціально-економічний – залежить від синхронізації дій, процесів керуючої та керованої систем та стадій життєвого циклу;
- онтогенезний (біологічний) – вивчає причинні механізми та рушійні сили індивідуального розвитку організму з моменту зародження до природної смерті;
- стратегічний – залежить від досягнення поставленої мети та цілей;
- факторний – зумовлений впливом факторів зовнішнього та внутрішнього середовища;
- адаптивний – зумовлений накопиченням стратегічних здібностей з метою використання адаптаційних механізмів;
- філософський – зображає безповоротну, спрямовану, закономірну зміну матеріальних та ідеаль-

Таблиця 1

Категорії, з якими науковці ототожнюють категорію «розвиток»

Категорії	Сутнісне трактування
Еволюція	Поступовий розвиток підприємства, що супроводжується незначними якісними та кількісними перетвореннями, тривалими в часі [1, с. 159]
Прогрес	Поступовий розвиток (наявність кількісно-якісних та суттєвих змін) усієї економічної системи, зокрема, кожної з головних підсистем: продуктивних сил і техніко-економічних відносин (у тому числі й технологічного способу виробництва), організаційно-економічних відносин, економічної власності та господарського механізму [2, с. 247]
Ріст	Процес, що відбувається з розвитком або за його відсутності, означає як збільшення розмірів або кількості об'єктів, так і розширення їх діяльності за кількісними та якісними показниками [3, с. 1087]
Зростання	Кількісне збільшення та якісне вдосконалення за відповідний період результатів виробництва (товарів, послуг) та його основних факторів, що зображені в комплексному вдосконаленні соціально-економічних відносин у суспільстві [3, с. 386]
Генезис	Момент зародження і процес наступного розвитку, який приводить до певного стану, виду, явища. Генезис визначається як походження, виникнення або процес утворення, до якого належить етап «до розвитку» [4].

Джерело: побудовано авторами на основі [1–4]

Таблиця 2

Систематизація наявних визначень до категорії «розвиток»

Автори, джерело	Визначення поняття «розвиток»
«Великий тлумачний словник сучасної української мови»	Процес, в результаті якого відбувається зміна якості чого-небудь, перехід від одного якісного стану до іншого, вищого
С. Дунда	Зміна процесу або явища від простішого до складнішого
О. Старіш	Прогресивний розвиток своєї діяльності для забезпечення максимальної прибутковості
Р. Акофф	Це процес, у якому збільшуються можливості і бажання індивіда задовольняти свої бажання і потреби інших людей
Р. Фатхутдінов	Являє собою зміну траєкторії руху, зсування стану рівноваги, перехід економічної системи від заданого на певний момент часу центру рівноваги до іншого, постійна адаптація економіки до мінливого центру рівноваги, здійснення нових комбінацій факторів виробництва.
Е. Коротков, В. Пономаренко	Процес змін, що ведуть до підвищення опірності і життєвості системи, здатності чинити опір руйнівним силам зовнішнього середовища.
В. Забродский, Н. Кизим	Процес переходу системи у новий якісний стан за рахунок нагромадження кількісного потенціалу, зміни й ускладнення структури і складу, наслідком чого є зростання її здатності чинити опір впливу факторів зовнішнього середовища та підвищення ефективності функціонування (щодо економіко-виробничої системи).
А. Петров, Ю. Плугіна	Сукупність змін, що призводять до зміни підприємством свого якісного стану під впливом факторів внутрішнього і зовнішнього середовища.
Л. Базилевич	Якісні перетворення, що призводять до істотного підвищення ефективності діяльності підприємства.
Т. Надтока, Г. Кануніна	Перехід у новий якісно-кількісний стан у часі за напрямом може бути як позитивним, так і негативним, що зумовлено зовнішніми та внутрішніми факторами впливу на процес розвитку.
Б. Кучин, Є. Якушева	Сукупність змін, не наголошуючи на додаткових атрибутивних характеристиках цього процесу.
М. Афанасьєв	Уособлює собою зміну переважно якісних характеристик, що надає системі нові характеристики і зачіпає кількісні параметри тільки в окремих випадках

Джерело: побудовано авторами на основі [6–17]

них об'єктів. У результаті розвитку виникає новий якісний стан об'єкта, який являє собою зміну його складу або структури.

Як бачимо, кожен із зазначених підходів суттєво відрізняється один від одного, що унеможливорює сформувати спільні характерні особливості, якими можна визначити розвиток у цілому. Результати систематизації наявних визначень поняття «розвиток» зображено в табл. 2.

З табл. 2 видно, що багато вчених стверджують, що «розвиток» необхідно трактувати як зміни кількісного стану підприємства, інші вчені дотримуються думки, що «розвиток» – це зміни якісного (покращеного) стану.

Зважаючи на те, що «розвиток» – це зміни, які відбуваються під дією факторів внутрішнього чи/або зовнішнього середовища в основному якісних параметрів системи, в результаті чого вона отримує нові характеристики, на нашу думку, «розвиток» необхідно трактувати як зміни, що покращують якісний стан певного об'єкта (підприємства).

Розглядаючи наукові підходи до трактування поняття «розвиток підприємства», бачимо, що О. Раєвнева трактує його «як унікальний процес трансформації відкритої системи в просторі й часі, який характеризується перманентною зміною глобальних цілей його існування шляхом формування нової дисипативної структури та переводом його в новий аттрактор (одна з альтернативних траєкторій розвитку підприємства) функціонування» [12].

В. Василенко вважає, що «розвиток підприємства – це не разові перетворення з метою досягнення «найкращого» (а отже, вічного) стану системи, а процес, що не припиняється в часі, плин якого не завжди відбувається постійно й безупинно, найчастіше йде динамічно з подоланням різних за масштабами криз» [11].

Ю. Погорелов розглядає «розвиток підприємства, як безупинний процес, що відбувається за штучно встановленою або природною програмою як зміна станів підприємства, кожен з яких є якісно іншим за попередній, через що в підприємства, як у більш складній системі, виникають, розкриваються та можуть бути реалізовані нові можливості, нові властивості, якості та характерні риси, які допомагають підприємству виконувати нові функції, вирішувати принципово інші завдання, що зміцнює його позиціювання в зовнішньому середовищі й підвищує здатність протидіяти його негативним впливам» [9].

Т. Надтока, Г. Какуніна трактують розвиток підприємства як процес сукупних змін у соціально-економічній системі підприємства, спрямований на його перехід у новий, якісно-кількісний стан у часі під впливом факторів внутрішнього й зовнішнього середовища, причому за напрямом він може бути як позитивним, так і негативним» [13].

Н. Афанасьєв, В. Рогожин, В. Рудик стверджують, що розвиток підприємства – це об'єктивна зміна тільки якісних характеристик системи, зумовлена як фундаментальними законами природи (єдності й боротьби протилежностей, переходу кількості у якість, розвитку суспільства по спіралі і нагору), так і закономірностями функціонування конкретних систем (старіння устаткування, нагромадження досвіду і знань співробітниками, виснаження природних ресурсів), під час якої формуються нові властивості системи» [15].

М. Мескон, Ф. Хедоури зазначають, що «розвиток підприємства – це довгострокова програма вдосконалення можливостей вирішувати різні проблеми й зді-

бностей до відновлення, особливо шляхом підвищення ефективності управління культурою організації» [14].

Е. Коротков розглядає розвиток підприємства як сукупність змін, які ведуть до появи нової якості і зміцнення життєвості системи, її здатність чинити опір руйнівним силам зовнішнього середовища» [16].

Проаналізувавши визначення досліджуваного поняття, зазначимо, що частина науковців стверджують, що розвиток підприємства спрямований на кількісні зміни підприємства, а інші вважають – на якісні зміни. Також деякі науковці, зокрема, О. Кузьмін та О. Мельник, зазначають, що «розвиток кожної організації циклічний, тобто проходить через певні стадії життєвого циклу, що визначають особливості виробничо-господарської, інвестиційної, фінансової та інших видів діяльності» [5, с. 42]; Ю. Плугіна розглядає розвиток підприємства як якісні перетворення в його діяльності внаслідок змін кількісних і структурних характеристик техніко-технологічних, організаційно-комунікаційних, фінансово-економічних ресурсів на основі ефективного використання інтелектуально-кадрових ресурсів та інформаційних технологій» [14].

Проаналізувавши наявні наукові підходи, на нашу думку, розвиток підприємства необхідно трактувати як складний процес, що розпочинається в момент створення підприємства та розглядається з позиції досягнення стратегічних цілей, і спрямований на покращення чи отримання нових якостей, що посилює потенціал та стійкість підприємства. У наведеному визначенні слід зазначити декілька аспектів, а саме:

- розвиток підприємства треба розглядати як *складний процес, що розпочинається в момент створення підприємства*, зважаючи на те, що підприємство з моменту створення провадить свою діяльність у динамічному середовищі й необхідність змін може виникнути в будь-який момент;

- розвиток підприємства *розглядається з позиції досягнення стратегічних цілей*, зокрема: економічних, соціальних, екологічних, технологічних, організаційних, оскільки підприємство функціонує в конкурентному середовищі, то саме досягнення цих (стратегічних) цілей може забезпечити йому конкурентні переваги на ринку;

- оскільки ефективність діяльності підприємства певною мірою залежить від ресурсного забезпечення та здатності та спроможності раціонально використовувати наявні активи для отримання максимального економічного ефекту, розвиток підприємства варто розглядати як процес, *спрямований на покращення чи отримання нових якостей, що посилює потенціал та стійкість підприємства*.

Висновки. Проведене у статті дослідження дало змогу:

- 1) систематизувати наявні підходи до трактування терміна «розвиток підприємства», в результаті чого було виявлено, що не існує єдиного визначення до досліджуваного поняття, а всі наявні можна розділити на дві групи – якісні та кількісні зміни;

- 2) удосконалити категоріально-понятійний апарат щодо уточнення змістовного наповнення досліджуваного поняття «розвиток підприємства», а саме наголошено на:

- складності процесу розвитку з моменту створення підприємства;

- орієнтацію на досягнення економічних, соціальних, екологічних, технологічних, організаційних цілей для забезпечення його конкурентних переваг;

- посиленні потенціалу підприємства, що, у свою чергу, забезпечить отримання нових якостей для підприємства.

Обґрунтовані теоретичні підходи будуть використані надалі в дослідженнях щодо розробки теоретичного підґрунтя розвитку підприємств – вивчення видів, сутності та завдань розвитку підприємства.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Большой русско-немецкий экономический словарь / под ред. Г. Мёхеля. – Берлин: Die Wirtschaft, М.: Русский язык, 1983. – 575 с.
2. Акофф Р. Планирование будущего корпорации / Р. Акофф. – М.: Прогресс, 1985. – 328 с.
3. Краткий словарь иностранных слов / под ред. И. Лёхина, Ф. Петрова. – 6-е изд., перераб. и доп. – М., 1951. – 488 с.
4. Генезис (значення) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D0%B5%D0%BD%D0%B5%D0%B7%D0%B8%D1%81>.
5. Кузьмін О. Основи менеджменту: [підручник] / О. Кузьмін, О. Мельник. – К.: Академвидав, 2003. – 416 с.
6. Бусел В. Великий тлумачний словник сучасної української мови / В. Бусел. – К.; Ірпінь: Перун, 2005. – 1728 с.
7. Раєвнева О. Управління розвитком підприємства: методологія, механізми, моделі: [монографія] / О. Раєвнева. – Х.рків, 2006. – 496 с.
8. Дунда С. Теоретичні підходи до визначення поняття «розвиток підприємства» / С. Дунда [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/prei/2011_32.
9. Старіш О. Інформаційна політика держави в контексті глобалізації: автореф. дис. ... докт. політ. наук: спец. 23.00.03 / О. Старіш; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2008. – 28 с.
10. Фатхутдинов Р. Стратегический маркетинг / Р. Фатхутдинов. – 2-е изд., перераб. и доп. – СПб.: Питер, 2002. – 439 с.
11. Коротков Э. Концепция менеджмента / Э. Коротков. – М.: Дека, 1997. – 304 с.
12. Забродский В. Диагностика финансовой устойчивости функционирования производственно-экономических систем / В. Забродский, Н. Кизим. – Х.: Бизнес Информ, 2000. – 106 с.
13. Петров А. Методология выработки стратегии развития предприятия / А. Петров. – СПб.: Изд-во СПб. Университета экономики и финансов, 1992. – 127 с.
14. Плу́гіна Ю. Інтелектуальний розвиток: сутність поняття / Ю. Плу́гіна // Вісник економіки транспорту і промисловості. – Х., 2011. – № 36. – С. 193–196.
15. Надтока Т. Соціальний розвиток промислового підприємства та механізми його управління Т. Надтока // Управлінські технології у рішенні сучасних проблем розвитку соціально- економічних систем: [монографія] / Т. Надтока, Г. Какуніна, О. Мартякова та ін. / за заг. ред. О. Мартякової. – Донецьк: Вид-во ДонНТУ, 2011. – 744 с. – С. 564–569.
16. Кучин Б. Управление развитием экономических систем: технологический прогресс, устойчивость / Б. Кучин, Е. Якушева. – М.: Экономика, 1990. – 157 с.
17. Афанасьев М. Экономика предприятия: [навч.-метод. посібник] / М. Афанасьев, А. Гончаров; Харк. держ. экон. ун-т. – Х.: ІНЖЕК, 2003. – 409 с.
18. Василенко В. Антикризове управління підприємством: [навч. посібник] / В. Василенко. – 2-ге вид., випр. і доп. – К.: ЦУЛ, 2005. – 501 с.
19. Погорелов Ю. Категорія розвитку та її експлейнарний базис / Ю. Погорелов // Теоретичні та прикладні питання економіки. – К., 2012. – Вип. 27. – Т. 1. – С. 30–34.
20. Мескон М. Основы менеджмента: [учебник] / М. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури; пер. с англ. – 3-е изд. – М.: Дело, 2000. – 704 с.

УДК 65.014.12+330.47

Рашман Б.Г.

*аспірант кафедри міжнародної економіки
Національного університету водного господарства
та природокористування*

ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ГОСПОДАРСЬКИХ РІШЕНЬ НА ЗАСАДАХ ІНТЕГРАЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ МОДЕЛЕЙ ПІДПРИЄМСТВА

Розкрито сутність якості господарських рішень на підприємстві з позиції інформаційного обміну. Висвітлено зміст та особливості інформації. Розроблено видову класифікацію інформаційних моделей підприємства. Запропоновано науково-методичний підхід до інтеграції інформаційної та організаційної моделей підприємств.

Ключові слова: рішення, інтеграція, організаційна модель, інформаційна модель, підприємство, центр інформації, ефективність.

Рашман Б.Г. ПОВЫШЕНИЕ КАЧЕСТВА ХОЗЯЙСТВЕННЫХ РЕШЕНИЙ НА ОСНОВЕ ИНТЕГРАЦИИ ИНФОРМАЦИОННОЙ И ОРГАНИЗАЦИОННОЙ МОДЕЛЕЙ ПРЕДПРИЯТИЯ

Раскрыта сущность качества хозяйственных решений на предприятии с позиции информационного обмена. Охарактеризованы содержание и особенности информации. Предложен научно-методический подход по интеграции информационной и организационной моделей предприятия.

Ключевые слова: решение, интеграция, организационная модель, информационная модель, предприятие, центр информации, эффективность.

Rushman B.G. IMPROVING THE QUALITY OF BUSINESS DECISIONS BASED ON THE INTEGRATION OF INFORMATION AND THE ORGANIZATIONAL MODELS

The essence of business decision's quality for the enterprise from the point of information exchange is defined. The content and features of the information are characterized. Scientific and methodical approach to the integration of information and the organizational models is proposed.

Keywords: decision, integration, organizational model, information model, enterprise, information center, efficiency.

Постановка проблеми. Реалізація господарських рішень на підприємстві вимагає використання низки даних, пов'язаних із характеристикою сфер діяльності, які формують підґрунтя або відчуюють

наслідки дій щодо забезпечення ефективних виробничо-господарських та фінансово-економічних процесів. За своїми властивостями та змістом інформація накопичується, трансформується відповідно до